

Українсько-румунські відносини в 1991-2002 рр.

Мателешко Юрій

Розвиток українсько-румунських відносин на сучасному етапі умовно можна розділити на два етапи: до 1995-1997 років і після. Рубежем між цими етапами є підготовка та підписання договору про дружбу і співробітництво між двома державами.

Перший етап характеризується взаємною конфронтацією між двома сторонами, атмосферою недовіри ба навіть ворожості. Другий – поступовим покращенням стосунків між двома державами.

В 90-ті роки Україна і Румунія увійшли з небезпечним тягарем претензій та невирішених проблем, основною з яких була проблема територіальних претензій. Багато в чому суперечності між Україною і Румунією були викликані тим, що Україна і Румунія довгий час знаходилися у сфері інтересів великих держав, які за них вирішували усі зовнішньополітичні проблеми на свою користь. Територіальні претензії Румунії зводилися до того, що внаслідок злочинного пакту Молотова-Ріббентропа до УРСР в 1940-му році незаконно відійшли Північна Буковина, Хотинщина і Південна Бессарабія, які раніше належали Румунії.¹ Але ці аргументи не є підставою на зазіхання Румунії на українські землі з ряду причин. По-перше, тому, що більшість населення цих земель складають українці, а по-друге, і це за словами С.Кульчицького є найпериконливішим аргументом, тому, що передача українських земель була легітимізована Паризьким мирним договором, який уклала Румунія в 1947 році з ООН, непорушність якого підтверджено Гельсінською нарадою в 1975 році.²

До 1995 року сторони не поспішали з врегулюванням стосунків. В Румунії до України ставилися як до буфера між Румунією і Росією, а в українській багатовекторній політиці південно-західний вектор відійшов на задній план. В обох державах піднімали голову шовіністи-реваншисти, які, хоч і не мали впливу в урядах, але за допомогою різних засобів роздували міжнаціональну ворожнечу. Протиріччя між державами посилила і участь українців і румун в Придністровському конфлікті по різні боки фронту, а також те, що в 1993 році Румунія денонсувала радянсько-румунську угоду 1961 року, що була юридичною основою лінії українсько-румунського кордону.³

Вирішальний вплив на згоду Румунії врегулювати стосунки з Україною відіграла позиція НАТО, на членство в якому була зорієнтована Румунія. Від кандидатів на вступ в цю організацію вимагалось врегулювання взаємин з сусідніми країнами. Взагалі, стабільне співробітництво між Україною і Румунією відповідає інтересам як НАТО

так і ЄС, які зацікавлені у зміцненні нового устрою об'єднаної Європи у безпосередній близькості до вибухонебезпечних Балкан.

Перший крок в цьому напрямку зробила Румунія: в лютому 1995 року прем'єр-міністр Румунії Ніколае Вакерею надіслав офіційного листа Українській стороні з побажанням організувати зустріч керівників урядів для обговорення питань економічної співпраці (Румунія була зацікавлена у закінченні будівництва Криворізького гірничо-збагачувального комбінату, у збільшенні поставок української металургії, продукції важкого машинобудування).

9 лютого український уряд видав заяву про направлення до Румунії делегації Міністерства закордонних справ України на чолі з першим заступником міністра закордонних справ Борисом Тарасюком.

Після дванадцяти раундів дуже складних переговорів на різних рівнях протягом більше двох років було укладено базовий політичний договір про дружбу та співробітництво між двома державами.

Треба сказати, що вагомим поштовхом в налагодженні добросусідських відносин та підписання договору стали такі фактори, як підписання румунсько-угорської угоди, обрання президентом Румунії в 1996 році досить поміркованого Константінеску, співробітництво України і Румунії в організації Чорноморського економічного співробітництва, участь у програмі "Партнерство в ім'я миру", до того ж в 1995-1997 роках самостійно налагоджували співробітництво українсько-румунські прикордонники, охоронці правопорядку, екологи, різні громадські товариства.⁴

Договір про відносини добросусідства між Україною і Румунією було підписано 2 червня 1997 року. Важливими пунктами договору стали визнання непорушності існуючого кордону між Україною і Румунією, незастосування погроз і сили однією стороною до іншої, вирішення спорів виключно мирними засобами. Водночас договір перекладав на майбутнє укладання окремого договору про режим кордону між двома державами та вирішення питання про делімітацію їхнього континентального шельфу та виключних економічних зон в Чорному морі. Сторони погодилися будувати свої відносини на основі статуту ООН і Гельсінського Заключного Акта з метою побудови єдиної Європи. Договір гарантував права українській і румунській нацменшинам відповідно до міжнародних стандартів, відсутність дискримінації, сприятливі умови для розвитку їхньої культури, мови. Договір окреслив сфери, в яких розвиватиметься українсько-румунське співробітництво: торгово-економічна, військова, культурно-наукова, екологічна, сфера регіонального співробітництва та ін.⁵

Договір про відносини добросусідства між двома країнами мав би стати сильним поштовхом для інтенсивного співробітництва між Україною та Румунією. Але чи сталося це чи ні, дозволяє судити розгляд наступного періоду – з 1997 до 2002 рр.

Політичне співробітництво.

За п'ять років після підписання договору не було врегульовано питання про режим кордону між двома державами та про делімітацію їх континентального шельфу незважаючи на довготривалі переговори української і румунської сторони.⁶ Дане питання навіть не ставилося під час останнього візиту румунського президента Іона Ілієску 17 – 19 вересня 2002 року в Україну. Взагалі, як вважає Анатолій Марциновський, візит в Україну румунського президента був потрібен йому для того, щоб на черговому саміті НАТО, членом якого хоче стати Румунія, "терміново постати дружельбною країною." Тобто цей візит розглядається як своєрідний "квиток в НАТО".⁷

Це свідчить про те, що в Румунії і тепер є впливові реваншистські сили, які не хочуть остаточно налагоджувати добросусідські відносини з Україною. Зокрема прем'єр-міністру Румунії Раду Василе належать слова: "Румунія може визнати сучасні реалії, але не може з ними погодитися і не відмовляється від своїх прав. Історичні права ніколи не переписуються."

До того ж в Румунії продовжують діяти реваншистські організації, зокрема асоціація "За Бессарабію і Буковину".⁸

Незадовільною є ситуація і з становищем української нацменшини в Румунії. Зокрема в Румунії на 1996 рік нараховувалося за офіційними даними 65 тисяч українців (за даними Союзу українців Румунії – 250 тисяч), а шкіл, де є класи з українською мовою викладання – сім. Тоді як в Україні, де проживає 300 тисяч румунів, діє понад сто шкіл з румунською мовою викладання.⁹

Треба сказати, що зустрічі на різних рівнях української і румунської сторін після 1997 року не приводили до підписання конкретних угод, договорів про співробітництво, а здається, були тільки "показухою", щоб показати усій Європі які Україна і Румунія "дружні країни".¹⁰

Певні успіхи фіксуються в прикордонному і військовому співробітництві. Так, в жовтні 1997 року прикордонники обидвох країн прийняли рішення про проведення сумісних навчань, взаємодію в інших сферах, а в грудні 1998 року військові відомства України і Румунії уклали угоду про військово-технічне співробітництво.¹¹

Економічне співробітництво.

Економічні відносини між двома державами є дуже слабкими, про що свідчать статистичні дослідження, проведені Українським центром економічних і політичних досліджень імені О. Розумкова. Так, частка експорту товарів з України в Румунію за 1995-1999 роки впала із 1,27% до 0,65%, частка імпорту товарів в Україну з Румунії за вказаний період зменшилася з 0,98% до 0,44%. Частка експорту послуг з України в Румунію за 1995-1999 роки впала з 0,17% до 0,16%, а з Румунії в Україну збільшилася з 0,24% до 0,31%. За вказаний період частка інвестицій румунської економіки в українську збільшилася з 0% до 0,01%.¹²

Україна експортує в Румунію напівфабрикати із заліза та сталі, нафтопродукти, кокс, залізняк, залізорудні концентрати і феросплави.

Румунія експортує в Україну паливо-мастильні матеріали, продукти неорганічної хімії, меблі, взуття, текстиль, медикаменти.¹²

З 1998 року ведеться робота над угодою про вільну торгівлю між Україною і Румунією, яка поки що не дала якихось результатів. Певні успіхи спостерігаються у галузі регіонального співробітництва: 14 серпня 1998 року було підписано угоду про створення євро регіону “Нижній Дунай”, до складу якого увійшли Одеська область, три райони Молдови та три повіти Румунії. Повільно, але створюються спільні україно-румунські підприємства.¹³ Досить готрою проблемою, яка успадкувалася Україною від СРСР та РЕВ, в рамках якої відбувалося економічне співробітництво УРСР з країнами соцтабору, є проблема погашення заборгованості Криворізького гірничо-збагачувального комбінату перед румунськими підприємствами-постачальниками устаткування.¹⁴

Така млява економічна співпраця пояснюється перш за все об’єктивними причинами, головна з яких – кризовий стан економіки як України так і Румунії. В Румунії внутрішня економічна політика підкоряється зовнішній, яка спрямована на інтеграцію в Європейські структури. Відповідно проводиться політика ліберальних реформ, які тягнуть країну в злидні. За підрахунками експертів, 80% населення Румунії живе в постійній тривозі за завтрашній день. В Румунії стали буденними такі явища як безробіття, низькі зарплати, маса непрацюючих підприємств, які характерні і для України.¹⁵

Культурне співробітництво.

Договір 1997 року пожвавив співробітництво України і Румунії в галузі освіти і науки. В листопаді 1997 року було підписано протокол-угоду про співробітництво в галузі освіти між Україною, Румунією і Молдовою. Вона передбачала взаємний обмін студентами, викладачами, проведення спільних конференцій, семінарів, обмін науковою інформацією та ін. В грудні 1997 року науковці-екологи України і Румунії об’єднали всі роботи по захисту Чорного моря та Дунаю в єдину комплексну програму. Плідно співпрацюють українські і румунські мистецькі колективи: музичні, театральні, художні та ін.

Активно відбувається співробітництво між вузами України і Румунії. Це яскраво видно на прикладі Ужгородського Державного Університету. УжДУ ще в 1991 році встановив перші контакти з університетом в місті Бая Маре. 11 грудня підписано перший договір про співробітництво, яке включало обмін викладачами, наукове співробітництво для читання лекцій, взаємні консультації, обмін студентами, аспірантами, обмін літературою, співробітництво окремих факультетів і кафедр, створення спільних авторських колективів.¹⁸ 18 травня 1995 року підписано новий, розширений договір в галузі фізичних, інженерно-технічних та філологічних наук. Плідно розвиваються відносини між вченими-істориками України та Румунії. Ще в 1989 році було укладено першу угоду про наукове співробітництво між історичним факультетом УжДУ і Румунським інститутом фракології міновіти та історичним музеєм в Сату

Маре. В 1995 році підписано деталізований договір про наукове співробітництво в галузі археології, який підписали декан історичного факультету УжНУ Е.Балагурі та директор історичного музею м. Сату маре А.Чубота. В цьому ж році укладено договір про співробітництво між УжНУ та Румунським інститутом фракології. Після цих договорів почали проводитися спільні розкопки, результатом яких став випуск в 1998 році наукового збірника “Карпатика”.¹⁷ Результатом плідного співробітництва українських і румунських істориків став вихід у світ в 1999 році спільного збірника “Румунсько-українські відносини: історія і сучасність.”

В 2002 році спостерігається певне пожвавлення українсько-румунських відносин. Зокрема 29 січня – 1 лютого відбувся офіційний візит українського прем'єр-міністра Анатолія Кінаха в Румунію. Сторони домовилися про поглиблення співробітництва у сфері торгово-економічних відносин та з питань етнонаціональної політики. Було досягнуто домовленості про активізацію обидвох держав в євро регіонах “Нижній Дунай” і “Верхній Прут” та об'єднання зусиль щодо вступу України в СОТ. Ставилося питання щодо добудови Криворізького гірничозбагачувального комбінату. Сторони домовилися про вдосконалення прикордонного законодавства двох країн для запобігання наркобізнесу, контрабанді зброєю, незаконній міграції.¹⁸ Паралельно з візитом українського прем'єра проходило друге засідання українсько-румунської консультативної ради з питань торгово-економічного співробітництва (перше відбулося 6 років тому) та засідання бізнес-форуму за участю підприємців двох країн. На засіданнях зазначалося, що товарообіг між двома країнами зріс на 25% порівняно з попереднім роком і становить 360 млн. доларів. Однак це не відповідає економічному потенціалу двох країн. На зустрічах двох сторін обговорювалися спільні проекти в межах євро регіонів-розвиток прикордонної інфраструктури, будівництво шляхів, екологічні заходи, наголошувалося на співпраці в паливно-енергетичному комплексі, зокрема задля розв'язання проблем диверсифікації енергопостачання в Європу, вказувалося на поглиблення співпраці в галузі транспорту, легкої, переробної, металургійної промисловості, обговорювалася підготовка проекту Меморандуму про лібералізацію умов взаємної торгівлі, добудова за участю румунських інвестицій Криворізького гірничозбагачувального комбінату.¹⁹ Можливо, така взаємна зацікавленість обидвох країн викликана певним економічним піднесенням їхніх економік за 2001 – поч. 2002 рр. Подібні питання обговорювалися і під час візиту румунського президента Іона Ілієску в Україну 17-19 вересня 2002 року.²⁰ Поки що про поглиблення співробітництва між двома країнами говорити рано, та, можливо, вищезгадані зустрічі на вищому рівні стануть поштовхом для пожвавлення українсько-румунських відносин в подальшому.

Стан українсько-румунських відносин на 2002 рік можна охарактеризувати як з негативної так і з позитивної сторони. Негативним у відносинах є невирішеність важливих політичних питань, зокрема щодо

держкордону, слабка економічна співпраця, незадовільне становище української нацменшини та ін. Водночас до позитивного можна віднести відсутність конфронтації, спроби подолання суперечностей виключно мирними засобами, відсутність територіальних претензій, спроби налагодити економічну співпрацю, культурне співробітництво. До причин негативного у відносинах слід віднести “історичний багаж”, з яким обидві країни вступили в 90-ті роки, і який породив реваншистські настрої, економічну кризу, та найголовнішою причиною є неприоритетність відносин між двома країнами з точки зору їх зовнішньополітичної стратегії. Так, для України на першому плані стоять відносини з Росією, США, Німеччиною, Польщею, а вже потім з іншими країнами. Пріоритетним розвиток відносин між Україною і Румунією назвало 2% експертів, які взяли участь в дослідженні пріоритетності розвитку відносин між Україною та зарубіжними державами, яке провів Український центр економічних і політичних досліджень ім. О.Розумкова.²¹

---

¹ Кульчицький С.В. Утвердження незалежної України: перше десятиліття // Український історичний журнал (далі – УІЖ). – 2001. – № 4. – С. 11.

² Кульчицький С. Визначена наслідками світових воєн. До історії становлення сучасного українсько-румунського кордону // Політика і час. – 1998. – № 8. – С. 74-79.

³ Аппатов С.Й. Макан І.М. Українсько-румунські відносини: історія і сучасність // УІЖ. – 1999. – №5. – С. 94-95.

⁴ Там само. – С. 95-96.

⁵ Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною і Румунією // Урядовий кур'єр. – 1997. – 5 червня. – С. 3-4.

⁶ Урядовий кур'єр. – 2000. – 8 квітня. – С. 3.

⁷ Марциновський А. Що везе Ілієску сусідам: оливокову олію чи граблі? // Голос України. – 2002. – 17 вересня. – С. 4.

⁸ Віднянський С. Українсько-румунські відносини у загальноєвропейському контексті // Румунсько-українські відносини: історія і сучасність. – Сату Маре, 1999. – С. 449.

⁹ Там само. – С. 446.

¹⁰ Урядовий кур'єр. – 2000. – 8 квітня. – С. 3; Урядовий кур'єр. – 2001. – 28 листопада. – С. 2; Урядовий кур'єр. – 2002. – 1 лютого. – С. 2.

¹¹ Аппатов С.Й. Макан І.М. Вказана праця. – С. 98.

¹² Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С. 24-30.

¹² Урядовий кур'єр. – 2001. – 28 листопада. – С. 2.

¹³ Аппатов С.Й., Макан І.М. Вказана праця. – С. 97.

¹⁴ Урядовий кур'єр. – 2002. – 19 вересня. – С. 3.

¹⁵ Гостюк М., Григоришин С. Румунія: десять років реформ // Політика і час. – 2001. – № 2. – С. 37-43.

-
- ¹⁷ Макара М., Опіярі В. Роль Ужгородського державного університету в розвитку україно-румунських зв'язків в галузі науки і освіти // Румунсько-українські відносини: історія і сучасність. – Сату Марє, 1999. – С. 459-462.
- ¹⁸ Урядовий кур'єр. – 2002. – 1 лютого. – С. 2.
- ¹⁹ Урядовий кур'єр. – 2002. – 2 лютого. – С. 3.
- ²⁰ Урядовий кур'єр. – 2002. – 19 вересня. – С. 3.
- ²¹ Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С.7.